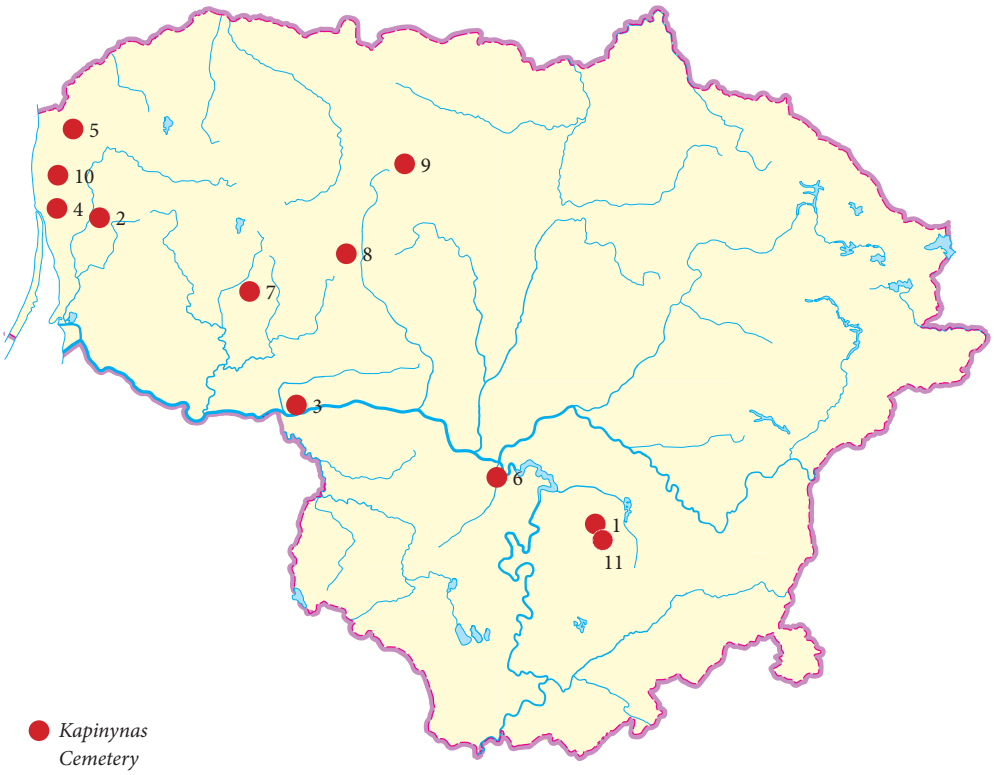

● *Kapinynas*
Cemetery

1 – Bajorai,
2 – Gerduvėnai,
3 – Jurbarkas (žr. XI),
4 – Kalnuvėnai,
5 – Lazdininkai,
6 – Marvelė,
7 – Naujasis Obelynas,
8 – Paprūdžiai,
9 – Šiauliai,
10 – Užpelkiai (žr. II),
11 – Vindžiuliai (žr. XI).

Mindaugas Bertašius

Marvelės kapinynas

2007 m. buvo tęsiami Marvelės kapinyno (Kauno mietas) tyrimai, susiję su dar 2006 m. pradėtu Kauno miesto nuotėkų valymo įrenginių išplėtimu įdiegiant biologinio valymo grandį. Preliminarūs tyrinėjimo rezultatai skelbti mokslinėje informacinėje spaudoje (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. I, p. 90–94; *ATL 1992 ir 1993 metais,* V., 1994, p. 120–124, 128–132; *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 93–95, 99–101; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 173–175, 184–187; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 248–251; *ATL 2000 metais,* V., 2002, p. 91–95; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 114–116; *ATL 2002 metais,* V., 2005, p. 92–93; *ATL 2003 metais,* V., 2005, p. 113–114; *ATL 2005 metais,* V., 2006, p. 109–110; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 141–144), dalis medžiagos apibendrinta monografijoje (M. Bertašius, *Marvelė. Ein Graberfeld Mittellitauens. Vidurio Lietuvos aukštaičių II–XII a. kapinynas,* Kaunas, 2005). Paskutiniaisiais metais tyrinėta kapinyno dalis, kuri, kaip anksčiau manyta, turėjo būti kapinyno pakraštyje. 2007 m. ištirtas 2200 m^2 plotas. Vienas apie 30x35 m (1050 m^2) dydžio plotas įsiterpia tarp 1994, 1997, 1998 ir 2006 m. tyrinėtų plotų, kitas apie 45x25 m (1140 m^2) dydžio plotas yra į R nuo 2006 m. tirtų plotų. Abu šie plotai tiesiogiai neužstatomi, bet patenka į klojamų komunikacijų ir kelių zoną. Kaip paaiškėjo po 2006 m. tyrimų, šioje dalyje atskira kapų grupė tęsiasi toliau į PR pusę. Šiais metais ši dalis kapų nebuvo iki galo ištirta. Kapai PR pusėje tęsiasi už užstatymo zonos ir čia tyrimų darbai nebuvo numatyti.

Tyrimų metu aptikti 53 griautiniai ir degintiniai kapai (kapai 1475–1528), kai kurie kapai išskirti raidėmis A–B (pvz., kapas 1517 A, B), kai tik baigiant preparuoti spėjamą kapo duobę paaiškėjo čia esant suardytus kelis kapus. Absoliuti dauguma tyrinėtų kapų skirtini pereinamajam laikotarpiui iš romėniškojo į tautų kraustymosi periodą – C_3–D fazėms (IV–V a. pradžia), tačiau kai kurie kapai datuotini C_2 (III a.) ar E (V–VI a.) laikotarpiu. Trys degintiniai kapai įsiterpia tarp IV a. pabaiga – V a. datuojamų griautinių kapų įvairiose 2007 m. tyrinėtose kapinyno vietose. Kuklios šių kapų įkapės beveik atitiktų minėtą datavimą.

Apibendrinus tyrimų rezultatus, per 1991–2007 m. laikotarpį Marvelės kapinyne yra ištirta daugiau kaip 1530 griautinių ir degintinių žmonių kapų.

Kaip įprasta kapinynas tyrinėtas 100 m^2 (10x10 m) dydžio plotais, taikyta vieninga plotų numeracija. 2007 m. tyrinėti kapai išsidėstę labai netolygiai. Vienoje dalyje, arčiau centro (plotai 250–252, 265–267), kapai išsidėstę grupėmis, sudarydami lyg atskirų šeimų kapus. Tokiam požiūriui prieštarautų vietomis pastebima tam tikra kapų specifika, nes sprendžiant pagal įkapes, tai daugiausia paauglių mergaičių kapai. Kitoje dalyje (PR kraštas, plotai 300, 300A, 315, 315A) kapai sudaro neryškias tankiau ar rečiau užlaidotas eiles. Šioje dalyje at-

1 pav. Duobėje suformuota akmenų sienelė. M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 1. A stone wall formed in a pit.

rasti ir seniausi, III a. datuojami kapai. Tai patvirtina spėjimą, kad nepriklausomai nuo pagrindinio kapinyno masyvo, pakraštyje mirusieji buvo pradėti laidoti atskira kapų grupe. Palaipsniui šios kapų grupės priartėjo viena prie kitos, sudarydamos bendrą kapų masyvą. Kaip ir ankstesniais tyrimų metais kai kuriose vietose ratu išsidėsčiusios duobės buvusiame paviršiuje liudija galėjusius būti lėkštus pilkapius, kur paprastai duobės užpildomos gausiais degėsiais su akmenimis, o kai kada buvo tiesiog suformuojama akmenų sienelė (1 pav.).

Esamas žemės paviršius tyrinėtoje kapinyno dalyje buvo beveik lygus ir nežymiai nuolaidėjo į PV pusę. Virš kapų atrandamas gana storas sąnašinio priesmėlio, o PV pusėje – daugiau priemolio sluoksnis, dalis kapų randami labai giliai. Kai kuriose vietose supilant statybų gruntą, paviršius buvo gerokai pakeistas. Kaip jau įprasta, griautinių kapų duobės orientuotos PR–ŠR kryptimi, tik pavieniuose kapuose tokios orientacijos nesilaikyta. Griautiniai kapai atrasti apie 1–2 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Atrodo, kai kurie palaikai laidoti visai negiliai nuo buvusio paviršiaus (20–40 cm), tačiau dauguma laidoti giliau (70–90 cm ir giliau).

Kaip įprasta dažniausiai kapų duobės buvo gana taisyklingo stačiakampio formos, skyrėsi mirusiųjų laidojimo kryptis pagal lytis (tai ypač būdinga senesniems kapams, kurie tyrinėti pačiame kapinyno PR pakraštyje). Daugumoje kapų skeletas sunykęs, vaikų kapuose dažnai atrandami tik griaučių pėdsakai ir smulkūs fragmentai. Nemažai kapų buvo išplėšti. Keturiuose kapuose atrasti karstų pėdsakai (kapai 1494, 1512, 1517B, 1526). Kai kuriuose kapuose mirusiojo palaikai duobėje riboti akmenimis (kapai 1478, 1480, 1487, 1492, 1495, 1508), tačiau tokių kapų galėjo būti ir daugiau, nes dalis arčiau paviršiaus buvusių kapų yra suardyti, dalis kapų išplėšta. Dėl šių priežasčių dalyje kapų rastos tik labai kuklios, dažnai apnykusios geležinės įkapės.

Dauguma kapų (80 %) buvo su įkapėmis. Išsiskyrė kapai su iki šiol Marvelės kapinynui nebūdingais radiniais: dėželine II grupės antkakle su mėlyno stiklo akutėmis kape 1494 bei lankine laipteline Mozūrų tipo sege kape 1515.

2007 m. tyrinėtoje kapinyno dalyje atrasta įvairių ugniaviečių, skirtų mirusiųjų minėjimo apeigoms. Didelė formų įvairovė – nuo kuklaus 30–40 cm skersmens židinėlio (ties kapais 1486, 1496, 1505) iki didžiulės daugiau kaip 6 m skersmens ugniavietės (plotas 251). Taip pat tyrimų metu surinkti duomenys apie greta kapinyno buvusius apeiginius įrengi-

nius. Tai neaiškios paskirties taisyklingos, daugiausia kibiro formos duobės. Visos duobės koncentruojasi kapinyno ŠR pakraštyje. Ištirta apie 70 tokių duobių (daugiausia plotuose 299, 314, 315, 329, 330). Toks duobių išsidėstymas lyg formuoja ribą, už kurios ŠR pusėje kapinynas baigiasi, pavienės tokios duobės atrandamos ir tarp kapų. Tiek dabartinis, tiek pirminis paviršius šioje vietoje buvo lygus, iki pradedant statybų darbus dabartinis paviršius siekė apie H_{abs} 25,05–25,10 m. Šiame plote po paviršiniu pilkos žemės sluoksniu giliau dengėsi palyginti plonas (apie 20–30 cm) rusvo priesmėlio sluoksnis, o giliau – gelsvai balsvo smėlio sluoksnis, kuriame gana gerai matėsi duobių kontūrai (2 pav.). Paprastai duobės išsiskyrė aiškiu apskritu kontūru ir ryškiu tamsaus rudo smėlio užpylimu, ypač jos išryškėdavo ryte, kai nevienodos struktūros smėlis skirtingai džiūdavo. Visas duobes galima suskirstyti į dvi grupes: a) stambesnes, jos ir vyrauja, kurių skersmuo paviršiuje yra apie 1,1–1,6 m, o gylis svyruoja apie 0,7–1 m; virš duobių kai kur pastebėti nedidelių ugniaviečių pėdsakai; duobės stačiomis, o kartais beveik vertikaliomis sienelėmis, kai kada ypač taisyklingu kontūru; b) gerokai mažesnes, randamas greta didžiųjų duobių, apie 40 cm skersmens, jų gylis tesiekė iki 20 cm. Lygus didesniųjų duobių dugnas rodo jas kurį laiką buvus atviras, o vėliau užverstas smėliu. Greičiausiai jos nėra vienalaikės – tai liudytų viena kitą dengiančios duobės. Mažosios duobutės gali būti likę nuo stovėjusių stulpų, – tačiau niekur nepastebėta kokių nors medienos pėdsakų, nebuvo ir akmenų, kuriais įtvirtinamas stulpas. Tad jų paskirtis kol kas neišaiškinta.

Po 2007 m. tyrimų paaiškėjo, kad kapinyno teritorija ŠR pusėje baigiasi, tačiau R ir PR krašte kapinyno riba dar nepasiekta ir ten tikslinga tyrimus pratęsti.

2 pav. Aiškiai išsiskiriantys duobių kontūrai. M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 2. The clearly distinguishable contours of the pits.

Marvelė cemetery

In 2007 the investigation at Marvelė cemetery (the city of Kaunas) was continued with the excavation of 2200 m^2. Inhumations (50) predominated but some cremations (3) were interspersed among them. The majority of the burials date to phase C_3–D (4th–5th centuries) but some should be ascribed to phases C_2 (3rd century) or E (5th–6th centuries). The skeleton had perished in the majority of the burials, many of the burials had already been looted in prehistoric times, traces of coffins were found in 4 burials, and the human remains had been surrounded by stones in 6 burials (Fig. 1). Various fire sites intended for rites to commemorate the individual were found in the part of the cemetery investigated in 2007. There was a large variety of forms from a modest 30–40 cm diameter fire spot to huge fire spots over 6 m in diameter. Information about the ritual facilities located beside the cemetery was collected as a result of the investigation. These facilities were regular, mostly bucket-shaped pits with no clear purpose (Fig. 2). All of them were concentrated on the cemetery's NE edge. About 70 such pits were excavated. Their purpose has so far not been determined.

Donatas Butkus

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynas

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno (A1708) (Kretingos r.) tyrinėjimus KM vykdo nuo 1991 m. Iš viso 1991–1993, 1996–1997, 2000–2001 ir 2003 bei 2006 m. muziejaus ekspedicija ištyrė 1313,4 m^2 dydžio plotą, kuriame aptiko ankstyvojo geležies amžiaus – senojo geležies amžiaus pradžios neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinį sluoksnį su stulpavietėmis, židiniais, nenustatytos paskirties duobėmis, akmenų konstrukcijomis ir pavieniais radiniais, 52 II–III a. griautinius kapus su akmenų vainikais ar be jų ir 4 VII a. griautinius kapus.

2007 m. kapinyno archeologiniai tyrimai buvo tęsiami. Jų metu ištirtos 3 perkasos, kurių bendras plotas 41 m^2. Perkasos matuotos skirtingose kapinyno vietose. Kapinyno ŠR dalyje tirta perkasa 43, tikrinant plotą į ŠV greta 1991 m. kastos perkasos 1 (12 m^2 plotas). Perkasai 44 parinktas 12 m^2 plotas (išplatintas iki 17 m^2) tarp VDKM ekspedicijos tyrinėtų perkasų R–PR ir senosios Baužių sodybos šulinio V–ŠV. Vieta 12 m^2 dydžio perkasai 45 matuota 38 m į Š nuo fermos teritoriją juosiančios tvoros, t. y. į ŠR–R nuo VDKM ekspedicijos tyrinėtos teritorijos ir 60 m į PR nuo perkasos 44. Abi pastarosios perkasos tirtos kapinyno PV dalyje.

Perkasoje 43 ištirtas apardytas griautinis moters *kapas 84* ir žirgo *kapas 11*. Į neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinį sluoksnį virš duobės 128 įkasto kapo 84 duobės ir karsto kontūrai maišytose žemėse neišryškėjo. Griaučiai visiškai sunykę. Moteriškos lyties asmeniui priskirtos įkapės buvo aptiktos 50–68 cm gylyje. Dalis įkapių buvo po lauko rieduliais, kuriuos reikėtų skirti vėliau krautiems vainikams apie neišlikusius kapus. Laidojimo kryptį pavyko nustatyti pagal apardytame kape aptiktų įkapių išsidėstymą. Mirusiosios galvūgalio kairėje gulėjo miniatiūrinio puodelio fragmentai nuo dugnelio ir sienelės, kurių dalis buvo aptikta po akmeniu, dalis rasta pasklidusi kapo aplinkoje. Surasta tik pusė puodelio. Paauglė buvo palaidota su papuošalais – apvarėle iš 2 dekoruotų karolių ir 2 lazdelinių geležinių